

GLEDALIŠKA KRITIKA

Femicid med pohorskimi gozdovi

Severni sij. Marjetica. Zavod Imaginarni in Mestno gledališče Ptuj, Mestno gledališče Ptuj, ogled premiere 1. februarja

Tjaša Gajšek

Med pohorskimi smrekami in v visokem snegu je leta 1938 po pustnem karnevalu umorjena ženska. Tej ženski je bilo ime Ana, mlad pisatelj, Drago Jančar, o umoru napiše roman, in žensko poimenuje Marjetica. Žrtve umorov in poskusov umorov so večinoma - ženske, takrat pišejo časopisi. Leta 2017 dr. Jasna Podreka v znanstveni monografiji Bila si tisto, kar je molčalo s podnaslovom Intimnopartnerski umori žensk v Sloveniji zapiše, da so intimnopartnerski umori žensk pri nas izrazito spolno zaznamovani. Statistika je jasna: umori žensk se najpogosteje zgodijo v družinskem okolju, največkrat je storilec njen partner, bivši ali sedanji. V Sloveniji letno obravnavajo od pet do sedem intimnopartnerskih zločinov, ki so najpogostejši vzrok nasilne smrti žensk. Slovenija s tem ni nobena izjema - leta 2022 pa je bilo po svetu umorjenih 89.000 žensk in deklet, v povprečju več kot 133 na dan, kar je največ v zadnjih 20 letih, so opozorili Združeni narodi.

Februarja 2024 na odru Mestnega gledališča Ptuj gledamo obe ženski, Ano, resnično oseba iz časopisnega članka, in Marjetico, ki je literalizirana po Aninem zgledu. Kaj je lastno Marjetici in kaj je doživela Ana, je mestoma nejasno, a to v kontekstu pripovedi zgodbe o ženski, ki je bila zlorabljen, niti ni bistveno. "Spol je priročen izgovor za poskus vzpostavitve nadvlade, oblasti, posesti močnejšega nad šibkejšim, posesti moškega nad žensko. In če se ženska ne upogne, če se ne ukloni moškemu, če hoče pobegniti, živeti v skladu s samo seboj, mora biti kaznovana," zapiše režiser v gledališkem listu. Bila je Ana in bila je Marjetica, a bile so tudi druge ženske, je jasno iz odlomkov pričevanj, ki jih je zbrala dr. Jasna Podreka, in jih igralki, ki sta hkrati pripovedovalki, bereta pred mikrofonom.

To je druga uprizoritev Jančarjevega

romana, potem ko so se v zavodu Imaginarni z Lutkovnim gledališčem Ljubljana v Cukrarni posvetili glavnemu junaku romana Josefu Erdmanu, beguncu, ki se zaplete v afero z Marjetico, in predstavo imenovali Severni sij. Erdman. Ženski samozavestno napove, da nas tokrat ne zanima Erdmanova zgodba. A že kmalu se izkaže, da to pač ne gre - ženska, ki jo doma pretepa partner, ali pa ženska, za katero nekdanji partner vohuni in nadnjo pogosto usmerja svojo jezo, jezen pa je velikokrat, ne more biti samosvoja, čeprav predstava nosi njeno ime in se Marjetica rada pogovarja o feminizmu, včlanjena je celo v žensko društvo, ter si omisli ljubimca, Ana pa se po razhodu preseli v čisto svojo podnajemniško sobico in sanja o boljši službi, kot je tista v tekstilni tovarni.

Če se je prva uprizoritev zvesto držala literarne predloge, je druga uprizoritev Jančarjev roman uporabila zgolj kot vsebinsko izhodišče. Tudi intermedijska uprizoritev, ki jo je napovedal Ekart, in izpeljal v prvi uprizoritvi, tokrat ni tako očitna, gledamo precej bolj klasično predstavo - v zimsko atmosfero nas na začetku izza zavese umesti šepetajoč ženski glas, ki se ga na čase težko razume, na zavese se zvrsti nekaj projekcij obrazov, zvočno sliko pa nase prevzema bobnar z masko na obrazu, ki je sicer ves čas na odru, a umaknjen za prosojno zaveso. Ženski sami skrbita za teh nekaj elementov scenografije, recimo klop v parku, ki jo na oder izmenično vozita in potiskata z njega. Celotna predstava se bolj kot igri posveti pripovedovanju, izmenjujoče pripovedovalske sekvence so kratke, razmejene s temo, ki naseli oder. Tak pristop sicer gledalca drži v stalni napetosti nadaljevanja in zahteva tehnično dovršeno uprizoritev, sploh pa pozornost na detajle, a so sekvence mestoma prekratke, da bi se lahko resnično vživeli v posamično zgodbo.

A jasno je, da so se projekta lotili z zavzetostjo in posebno senzibilnostjo za žensko plat zgodbe, ki so jo v prvi

uprizoritvi zamolčali. Z obrazov Maje Kunšič in Nike Rozman se bere, da v vlogi pripovedovalki, morda si ju je Ekart zamislil kot klovnesi, vsekakor pa pustni šemi, uživata. Režiser je bistro vpletel tudi zgodovinske razmere. Maribor živi v slutnji bližajoče katastrofe, o kateri, da bi se nesmiselnost vojne zazdela še bolj groteskna, kot dve cirkusantki z nasmehom na obrazu in popačenim napovedovalskim glasom poročata ženski.

Predstava se konča po eni uri, zdi se, da naenkrat, in zato obvisi v zraku. Šele proti koncu, ko smo umoru vse bližje, postane zares neprijetna, kar je še najmanj, kar je gledalcu treba prenesti, ko govorimo o femicidih. Čeprav ženski takoj na začetku napove, kakšen je njun konec, in torej gledamo retrospektivo, ki naj bi pojasnila, kako se je to zgodilo, morda umanjka prav več prostora za Marjetico in Ano kot žrtvi nasilja in nazadnje umora. Spoznamo ju kot ženski, ki sta bili pred tem, kar je najbrž namerno - da torej to, da sta žrtvi, ne gradi njune celotne indentitete, a prav to je tisto, kar ju je pokopalo. Predstava se torej zaključa na točki, dokler nam je še všeč, dokler je, čeprav govorimo o femicidu, še znosna. A to pri tako pomembni temi, ki še danes polni časopise, in - kar je pomembnejše - nase - ljuje premnoge družinske domove - ni dovolj. Da bi na gledalcu zares pustila učinek vsaj delčka groze, ki jo doživljajo žrtve, bi bilo treba krvavo rano na odru odpreti, nato pa po njej brskati in tolči, počakati in nato prenesti vse neprijetno, kar bi se izlilo iz nje.

Umori žensk se najpogosteje zgodijo v družinskem okolju, največkrat je storilec njen partner, bivši ali sedanji

Ustvarjalci uprizoritve

Režiser in avtor priredbe po romanu **Draga Jančarja** in motivih dramatisacije **Alje Predan**: **Primož Ekart**

Avtorja glasbe: **Silence (Boris Benko in Primož Hladnik)**

Pianist: **Sašo Vollmaier**

Scenografka: **Meta Grgurevič**

Kostumografka: **Tina Kolenik**

Koreografka: **Rosana Hribar**

Oblikovalka videa: **Vesna Vega**

Oblikovalec svetlobe: **Andrej Hajdinjak**

Oblikovalec zvoka: **Jure Vlahovič**

Igrajo:

Maja Kunšič

Nika Rozman

Vid Drašler (glasbenik)

Jan Bučar (na posnetku)

Martin Mlakar (na posnetku)

Produkcija: **Mestno gledališče Ptuj in Imaginarni, zavod za kulturno dejavnost**

Druga uprizoritev Jančarjevega romana, ki je nastala v sodelovanju Zavoda Imaginarni z gledališkimi hišami. Prvo so z Lutkovnim gledališčem Ljubljana postavili v Palači Cukrarna. Foto: Matej Povše